

УДК 341.24/.242.5:[061.2+338.246.88](477:73)
DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.5.40>

УГОДА МІЖ УРЯДОМ УКРАЇНИ ТА УРЯДОМ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ ПРО СТВОРЕННЯ АМЕРИКАНСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ФОНДУ ВІДБУДОВИ ТА КЛАУЗУЛА REBUS SIC STANTIBUS

Гішко В.С.,
*аспірант відділу міжнародного права
та права Європейського Союзу,
Інститут держави і права імені В.М.Корецького
НАН України
ORCID: 0009-0000-6173-8322
e-mail: hishkovs@gmail.com*

Гішко В.С. Угода між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови та клаузула rebus sic stantibus.

Стрімке повернення до міжнародних відносин епохи Realpolitik, за якої тенденції до збільшення впливу політики сили на міжнародні відносини становляться очевидними, змушує держави, які є потенційними об'єктами такого впливу, вдаватися до пошуку дієвих правових механізмів захисту своїх політичних та економічних інтересів в умовах докорінної зміни обставин міжнародного співробітництва. Стаття присвячена аналізу структури, змісту, обставин укладання, процедури ратифікації Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови від 30 квітня 2025 р. (далі – Угода) у контексті світоглядних змін та фактичних подій, які відбуваються у сфері міжнародних інвестиційних відносин протягом двох десятиліть ХХІ століття.

Досліджено зміст окремих положень Угоди на предмет їх відповідності керівним принципам ООН з питань бізнесу та прав людини. Визначено об'єктивне підґрунтя формування сучасної світової тенденції до фундаментального перегляду існуючих міжнародних інвестиційних договорів старого покоління та їх заміну міжнародними інвестиційними договорами нового покоління. Досліджено досвід Еквадору з одностороннього припинення міжнародних інвестиційних договорів старого покоління, визначено причини та правові підстави такого припинення. Виокремлено практичні випадки застосування Конституційним Судом Еквадору повноважень щодо здійснення контролю за конституційністю укладених Еквадором міжнародних договорів через надання попередніх і обов'язкових висновків щодо їх конституційності. Проведено аналіз Закону України «Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови» від 08 травня 2025 р. №4417-ІХ на предмет наявності у тексті закону застережень/імпліцитних заяв, сформульованих до його положень. Досліджено повноваження Конституційного Суду України щодо наступного контролю за чинними міжнародними договорами та спеціального контролю за критерієм «чинності» міжнародного договору. Визначено гіпотетичні випадки правомірного застосування Україною клаузули rebus sic stantibus для припинення, зупинення дії Угоди або зміни обсягу зобов'язань України за Угодою.

Ключові слова: міжнародне право, Віденська конвенція про право міжнародних договорів, докорінна зміна обставин, clausula rebus sic stantibus, ООН, міжнародні інвестиції, двосторонні інвестиційні договори, конституційний контроль за міжнародними договорами.

Hishko V.S. Agreement between the Government of Ukraine and the Government of the United States of America on the Establishment of a United States-Ukraine Reconstruction Investment Fund and rebus sic stantibus clause.

The rapid return to international relations of the Realpolitik era, in which trends towards an increase in the influence of power politics on international relations are becoming evident, forces States that are potential targets of such influence to resort to finding effective legal mechanisms to protect their political and economic interests in the face of a fundamentally changing circumstances of international cooperation. The study aims to analyze the structure, content, circumstances of the conclusion and ratification of the Agreement between the Government of Ukraine and the Government of the United States of America on the Establishment of the United States-Ukraine Reconstruction Investment Fund done on the 30-th of April, 2025 (hereinafter the Agreement) in the context of worldview changes and actual events that take place in the field of international investment relations during the two decades of the 21st century.

The content of certain provisions of the Agreement has been studied carefully for the purpose of the examination of their compliance with the UN guidelines on business and human rights. The objective basis for the formation of the modern world trend towards a fundamental revision of existing old-generation international investment agreements and their replacement by new-generation international investment agreements have been investigated. Ecuador's experience of unilateral termination of old-generation international investment treaties has been studied, the reasons and legal grounds for such termination have been determined. Practical cases of the application by the Constitutional Court of Ecuador of the authority to monitor the constitutionality of international treaties concluded by Ecuador through the provision of preliminary and binding conclusions regarding their constitutionality have been highlighted.

An analysis of the Law of Ukraine «On the Ratification of the Agreement between the Government of Ukraine and the Government of the United States of America on the Establishment of the United States-Ukraine Reconstruction Investment Fund» dated May 8, 2025, №4417-IX, has been carried out with the object to reveal the existence of reservations/implicit statements formulated to its provisions in the text of the law. The powers of the Constitutional Court of Ukraine regarding subsequent control over current international treaties and special control over the criterion of «validity» of an international treaty have been studied. Hypothetical cases of Ukraine's legitimate application of the rebus sic stantibus clause to terminate, suspend the Agreement or change the scope of Ukraine's obligations under the Agreement have been identified.

Key words: international law, Vienna Convention of the Law of Treaties, fundamental change of circumstances, clausula rebus sic stantibus, UN, international investments, bilateral investment treaties, constitutional review of international treaties.

Постановка проблеми. Останні три десятиріччя міжнародного співробітництва у сфері інвестиційної діяльності відмічені чисельними прикладами зловживання правами з боку іноземних інвесторів. Характерною рисою зазначеного періоду є винесення на користь іноземних інвесторів недобросовісних арбітражних рішень, які змушують країни, що отримали іноземні інвестиції, утримуватися від застосування ними необхідних регулятивних заходів у відповідних сферах діяльності, пов'язаних із залученням іноземних інвестицій. Навіть зараз країни з незначним економічним потенціалом та країни, що розвиваються, побоюються оскаржувати дії іноземних інвесторів у судах із вирішення спорів між інвесторами та державою, оскільки суди переважним чином захищають ризикових інвестиційних гравців та перешкоджають державам вчиняти необхідні регуляторні заходи, наприклад, у сфері поводження з відходами, запроваджуючи замість цього «заходи жорсткої економії» на соціальних послугах [1].

Ймовірність виникнення найближчим часом в Україні проблем подібного плану може бути мінімізована шляхом: (1) проведення всебічного аудиту укладених Україною міжнародних інвестиційних договорів старого покоління, (2) вивчення та (3) застосування сучасної практики укладання міжнародних інвестиційних договорів нового покоління, (4) послідовного (step by step) застосування всіх типів конституційного контролю за міжнародними інвестиційними договорами.

Аналіз останніх досліджень. Важливі аспекти правового врегулювання міжнародних інвестиційних відносин висвітлювалися такими українськими вченими як Ю.С. Шемшученко, Ю.В. Задорожний, Ю.Д. Притика, І.З. Фархудинов, І.М. Товкун, О.І. Богатирьова. Питання конституційного контролю за міжнародними договорами України докладно розглядалося О.Ю. Водянніковим.

До іноземних вчених, які досліджують сучасні проблеми, пов'язані із виконанням міжнародних інвестиційних договорів, та мають відповідний практичний досвід застосування певних способів їх вирішення, можуть бути справедливо віднесені Сесілія Олівет (Cecilia Olivet), Наталі Бернасконі-Остервальдер (Nathalie Bernasconi-Osterwalder), Сара Брюїн (Sarah Brewin), Дієго Майсанче-Томаріма (Diego Maisanche-Tomarima), Фаусто Маурісімо Тамайо-Васкес (Fausto Mauricio Tamayo-Vasquez), Рікардо Фабіан Паскумаль-Луна (Ricardo Fabian Pascumal-Luna), Кавалджіт Сінгх (Kavaljit Singh), Бургард Ільге (Burghard Ilge).

Метою дослідження є (1) здійснення аналізу обставин укладання, структури і змісту Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови від 30 квітня 2025 р. на предмет відповідності її положень керівним принципам ООН з питань бізнесу та прав людини (UNGP) у контексті формування сучасної світової тенденції до фундаментального перегляду існуючих міжнародних інвестиційних договорів та їх заміну міжнародними інвестиційними договорами нового покоління, (2) визначення ролі клаузули *rebus sic stantibus* у формуванні зазначеної тенденції.

У процесі дослідження були застосовані загальнонаукові і спеціально-юридичні методи. Серед загальнонаукових методів слід зазначити аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, моделювання. Також у процесі дослідження використано формально-юридичний та історико-правовий методи. При тлумаченні змісту певних положень Угоди, а також дотичних до неї нормативно-правових актів, заяв та декларацій, застосовано граматичний, логічний, системний, історичний та телеологічний способи тлумачення. Метод інверсії та телеологічний спосіб тлумачення, застосовані у процесі аналізу змісту преамбули і заключної частини Закону України «Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови» від 08 травня 2025 р. № 4417-IX, дозволили виявити важливу імпліцитну складову зазначеного законодавчого акту Верховної Ради України.

Виклад матеріалу. Незважаючи на стрімке повернення до міжнародних відносин епохи *Realpolitik*, міжнародний договір та міжнародно-правовий звичай продовжують вважатися головними джерелами міжнародного права, як то передбачено статтею 38 Статуту Міжнародного Суду ООН, який є невід'ємною частиною Статуту ООН [2].

Водночас, коли тенденції до збільшення впливу політики сили на міжнародні відносини стають очевидними, держави, які є потенційними об'єктами такого впливу, вимушені вдаватися до пошуку дієвих правових механізмів захисту своїх політичних та економічних інтересів в умовах докорінної зміни обставин міжнародного співробітництва

Зазначені міркування повною мірою відносяться до міжнародного економічного співробітництва, невід'ємною складовою якого виступають міжнародні інвестиційні відносини, які охоплюють широкий спектр взаємодій між державами у сфері інвестування та регулюються як міжнародним правом, так і національним законодавством країн-учасниць.

За даними Конференції ООН з торгівлі та розвитку [3], на початок 2026 р. Україна має 71 чинний двосторонній інвестиційний договір (далі – ДІД), серед яких своє окреме місце займає ратифікований 21 жовтня 1994 року Договір між Україною та Сполученими Штатами Америки про заохочення та взаємний захист інвестицій (далі – Договір про захист інвестицій), який для України набрав чинності 16 листопада 1996 року та був опублікований в Офіційному віснику України 12 березня 2010 року [4].

Отже питання, що постали між суверенною та незалежною Україною і Сполученими Штатами Америки щодо заохочення та взаємного захисту інвестицій, були врегульовані державами шляхом укладання вищезазначеного двостороннього інвестиційного договору, завершальна стадія укладання якого відбулася після введення в дію нової Конституції України, яка була ухвалена 28 червня 1996 року.

На двадцять дев'ятому році чинності Договору про захист інвестицій, під час дії в Україні воєнного стану [5], обумовленого перебуванням України у збройному конфлікті з Російською Федерацією, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2025 р. № 416-р «Про підписання Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови» було схвалено проект Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови. Україномовна та англійськомовна версії проекту зазначеної угоди 30 квітня 2025 року були розміщені на відповідній сторінці офіційного веб-сайту органів державної влади (далі – Урядовий портал) [6].

30 квітня 2025 року у Вашингтоні, округ Колумбія, Україна, в особі Першого віце-прем'єр-міністра - Міністра економіки України Юлії Свириденко, та Сполучені Штати Америки, в особі Міністра фінансів США Скотта Бессента, підписали Угоду між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови» (далі – Угода, Угода про надра).

01 травня 2025 року о 6:02 на відповідній сторінці Урядового порталу Міністерством економіки України оприлюднено повідомлення під заголовком «Україна і США підписали Угоду про економічне партнерство та створення Інвестиційного фонду відбудови». У вказаному повідомленні Міністерством економіки України роз'яснено мету створення Інвестиційного фонду, зокрема зазначено, що Інвестиційний фонд відбудови дозволить забезпечити фінансування критично важливих проектів у сфері розробки корисних копалин та сприятиме впровадженню інновацій, технологічному розвитку та відновленню.

Окрім того Міністерством економіки України здійснено оцінку вигід сторін Угоди від її укладання, яка, на думку української сторони Угоди, полягає в тому, що: «Угода вигідна для обох держав, адже дозволить залучити додаткові інвестиції, сприятиме розвитку інновацій і впровадженню нових технологій. США допомагають залучати до відновлення України приватних і публічних інвесторів – іноземні фонди, компанії, уряди держав, які підтримують боротьбу України проти російської агресії. Американські компанії отримують доступ до нових можливостей, які відкриває спільний розвиток природних ресурсів та відновлення України».

Останній інформаційний блок зазначеного повідомлення містить перелік ключових гарантій для України (ймовірно в контексті укладеної Угоди), в якості яких визначено:

- Відповідність Конституції та курсу на ЄС. Угода узгоджується з чинним законодавством і міжнародними зобов'язаннями України;
- Повний контроль над ресурсами. Усі надра, територіальні води та ресурси залишаються у власності України. Лише Україна визначає умови та місця видобутку;
- Збереження державної власності. Державні компанії залишаються у власності України. Угода не впливає на приватизаційні процеси;
- Оптимальні законодавчі зміни. Для функціонування Фонду потрібні лише обмежені зміни до Бюджетного кодексу України. Сама Угода підлягатиме ратифікації Верховною Радою [7].

Попередньо варто зазначити, що здійснення конституційного контролю за міжнародними договорами України не відноситься до повноважень Кабінету Міністрів України, а отже вищенаведений висновок Кабінету Міністрів України про відповідність Угоди Конституції України є передчасним.

Разом з тим, при проведенні порівняльного аналізу положень Угоди та Договору про захист інвестицій, об'єктивність окресленого Кабінетом Міністрів України бачення «ключових гарантій для України», отриманих останньою внаслідок укладання зазначеної Угоди, не є очевидною.

Однією з важливих обставин укладання Угоди, яка має суттєве значення при тлумаченні змісту Угоди, є те, що частина 1 статті II Угоди містить посилання на іншу, що має бути укладеною в майбутньому, Угоду про обмежене партнерство, текст якої на момент ратифікації Угоди не було оприлюднено, та «до якої час від часу можуть вноситися зміни відповідно до її положень для створення Американсько-українського інвестиційного фонду відбудови у формі обмеженого партнерства («Партнерство»))».

Отже, по суті, мова йде про ратифікацію Верховною Радою України міжнародного договору (Угоди), який у своєму тексті (зокрема в частинах 1,2 статті II, частині 1 статті III, частині 1,3 статті IV, частинах 1,2,3,4 статті V, частинах 1,3,4,5 статті VI, частинах 1(a), 1(b), 1 (d) статті VII, частинах 1,2,3 статті VIII, у Додатку до Угоди, в якому дається визначення «Дата набрання чинності», «Узгоджений з Україною Дохід») містить відсилання до іншого міжнародного договору (Угоди про обмежене партнерство), якого на момент ратифікації Угоди не існувало або положення якого депутатам Верховної Ради України були невідомі [8].

Таким чином, ратифікація українським парламентом зазначеної Угоди, що відбулася до моменту узгодження та оприлюднення змісту Угоди про обмежене партнерство, яка має бути невід'ємною частиною Угоди, створила правову невизначеність у правах та обов'язках (сторін) за зазначеною Угодою, зокрема, правову невизначеність в обсязі правосуб'єктності України в питаннях розпорядження та користування природними ресурсами України, які відповідно до змісту частини 1 статті 13 Конституції України є об'єктами власності Українського народу [9].

Формулюванню мети Угоди присвячено п'ять окремих частин статті III Угоди, але, з огляду на їх загально декларативний характер, належне тлумачення мети Угоди може бути здійснено лише з урахуванням:

- визначень (термінів), наведених у Додатку А до Угоди, які містять посилання на Угоду про обмежене партнерство;
- змісту Угоди про обмежене партнерство;
- всіх обставин укладання Угоди, які мали суттєвий вплив на її укладання;
- дійсних намірів сторін Угоди.

Визначення ключових для тлумачення змісту Угоди термінів (понять), таких як «Активи, що стосуються природних ресурсів» та «Узгоджений з Україною Дохід», містяться у Додатку А до Угоди (далі – Додаток А).

Відповідно до Додатку А:

«Активи, що стосуються природних ресурсів» – це ділянки, запаси та родовища на території України алюмінію, сурми, миш'яку, бариту, берилію, вісмуту, церію, цезію, хрому, кобальту, міді, диспрозію, ербію, європію, фтору, плавикового шпату, гадолінію, галію, германію, золота, графіту, гафнію, гольмію, індію, іридію, лантану, літію, лютецію, магнію, марганцю, неодиму, нікелю, ніобію, паладію, платини, калію, празеодиму, родію, рубідію, рутенію, самарію, скандію, танталу, телуру, тербію, тулію, олова, титану, вольфраму, урану, ванадію, ітербію, ітрію, цинку, цирконію, нафти, природний газу (включаючи скраплений природний газ) та інші мінерали або вуглеводні, іншим чином погоджені Принципалами»;

«Узгоджений з Україною Дохід» означає 50% усіх роялті (орендних платежів), ліцензійних платежів та сум, що підлягають сплаті за угодами про розподіл продукції, отриманих будь-яким державним органом України від або у зв'язку з: (i) видачею нових ліцензій або спеціальних дозволів на дату набуття чинності Угоди стосовно розвідки, виробництва, видобутку, розробки, добування, експлуатації, переробки, очистки або іншого використання Активів, що стосуються природних ресурсів» [8].

Зміст вищенаведених термінів (понять) дозволяє отримати загальне розуміння суті та обсягу зобов'язань, які має намір взяти Україна за Угодою.

Назва та зміст розміщеної 01 травня 2025 року на сайті Українського Незалежного Інформаційного Агентства Новин (далі – УНІАН) статті «Угода про надра зі США: «кабальний колоніалізм» чи «План Маршалла» для України» (далі – стаття УНІАН) повною мірою віддзеркалюють рамки широкого діапазону можливих оцінок переваг та ймовірних ризиків для України, пов'язаних з укладанням зазначеної Угоди [10].

При дослідженні змісту Угоди окрему увагу привертають положення статті II Угоди, поіменованої як «Сприяння створенню партнерства».

Згідно частини 2 статті II Угоди «Уряд України вживає всіх заходів, щоб сприяти агенціям і установам у виконанні та реалізації цієї Угоди та Угоди про обмежене партнерство, у тому числі шляхом прийняття, підтримування та забезпечення виконання законодавства, яке може вимагатися для виконання та реалізації цієї Угоди та Угоди про обмежене партнерство, у тому числі з метою правової стабілізації. Уряд Сполучених Штатів Америки підтверджує, що він вжив необхідних заходів, щоб дозволити відповідним структурам США виконувати та реалізовувати цю Угоду та Угоду про обмежене партнерство».

Частина 3 статті II Угоди, сформульована наступним чином: «Визнаючи той факт, що економічна діяльність, пов'язана з Партнерством, буде здійснюватися в Україні, Уряд України забезпечує, щоб, незважаючи на будь-які нові законодавчі акти України або зміни до законодавства України, які можуть бути прийняті в майбутньому, він продовжуватиме надавати Партнерству та його Партнерам з обмеженою відповідальністю не менш сприятливий режим, ніж той, що вимагається цією Угодою. З цією метою Уряд України забезпечує, щоб у разі будь-якої невідповідності між законодавством України та цією Угодою, ця Угода мала переважну силу щодо такої невідповідності. Крім того, Уряд України погоджується з тим, що він не може посилатися на положення свого внутрішнього законодавства як на виправдання будь-якого невиконання своїх зобов'язань за цією Угодою».

Відповідно до Рішення Конституційного Суду України від 09 липня 1998 р. № 12-рп/98 у справі № 17/81-97 (далі – Рішення КСУ) термін «законодавство» «треба розуміти так, що ним охоплюються закони України, чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких

надана Верховною Радою України, а також постанови Верховної Ради України, укази Президента України, декрети і постанови Кабінету Міністрів України, прийняті в межах їх повноважень та відповідно до Конституції України і законів України» [11].

Стаття 19 Закону України «Про правотворчу діяльність» 24 серпня 2023 р. № 3354-IX (далі – Закон № 3354-IX) визначає юридичну силу та ієрархію нормативно-правових актів України. Із змісту пунктів 1,2 частини 2 статті 19 Закону № 3354-IX вбачається, що Конституція України в системі нормативно-правових актів України має найвищу юридичну силу і є обов'язковою до виконання на території України. Водночас, чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, за ієрархією нормативно-правових актів України поступаються Конституції України та в зазначеній ієрархії займають другу ланку, маючи на території України вищу юридичну силу ніж нормативно-правові акти, що визначені у пунктах 3-13 частини 2 статті 19 зазначеного Закону № 3354-IX [12].

Враховуючи те, що міжнародні договори України за юридичною силою поступаються Конституції України, передбачені частиною 3 статті II Угоди зобов'язання Уряду України забезпечити, «щоб у разі будь-якої невідповідності між законодавством України та цією Угодою, ця Угода мала *переважну силу* щодо такої невідповідності», суперечать статтям 8, 9 Конституції України» [9].

До вищенаведеного висновку слід додати, що зважаючи на визначену статтею 117 Конституції України компетенцію Кабінету Міністрів України (Уряду), Уряд України не наділений повноваженнями щодо зміни ієрархії нормативно-правових актів України, а отже, не зважаючи на взяті відповідно частини 3 статті II Угоди зобов'язання, Уряд України не може *забезпечити* створення правової ситуації чи правових підстав, за яких, у разі невідповідності між Конституцією України та Угодою, зазначена Угода мала б переважну силу щодо такої невідповідності.

Вищенаведені положення частин 2, 3 статті II Угоди, які фактично містять односторонні зобов'язання України щодо створення для реалізації Угоди спеціального правового поля, зі всією очевидністю контрастують з положеннями частин 2, 8 статті II Договору про захист інвестицій, яка містить збалансовані двосторонні зобов'язання сторін, та відповідно до якої (1) кожна із Сторін погодилася сповістити іншу Сторону до або в день набуття чинності Договором про захист інвестицій про всі відомі їй такого роду закони та правила, які відносяться до галузей здійснення інвестицій, а також (2) взяла на себе зобов'язання публікувати всі закони, правила, адміністративну практику та процедури, а також судові рішення, що стосуються інвестицій.

Окремою суттєвою відмінністю вищезазначених угод є різний підхід до визначення засобів та процедур правового захисту сторін у разі виникнення інвестиційного спору. В той час як положення статей VI, VII Договору про захист інвестицій містять структурований перелік таких засобів та процедур, які можуть бути вибрані сторонами на альтернативній основі, стаття IX Угоди, яка має назву «Вирішення спорів», взагалі не визначає засобів та процедур правового захисту, а передбачає, що спори щодо тлумачення або застосування Угоди мають вирішуватися шляхом взаємних консультацій.

Прикладом потенційної небезпеки, яка полягає для України у відсутності в Угоді правової визначеності у питанні вирішення спорів щодо тлумачення або застосування Угоди, є оприлюднене в зазначеній вище статті УНІАН експертне *розуміння предмета Угоди та співвідношення обсягу прав та обов'язків сторін за зазначеною Угодою*, яким поділився Іван Ус, головний консультант Центру зовнішньополітичних досліджень Національного інституту стратегічних досліджень, та яке полягає у наступному: «Якщо американці прийдуть до нас та скажуть, що хочуть побудувати на рівному місці кілька АЕС, бо мають на це право, відповідно до угоди, то залишається лише погодити екологічні умови і діло піде» [10]. Отже, ключовим посилом у сформульованому експертом розумінні співвідношення прав та обов'язків сторін за Угодою є констатація (1) дискреційного характеру права американського інвестора у виборі об'єктів інвестування в Україні та (2) невідворотності зобов'язань України із забезпечення реалізації такого права американського інвестора. Стаття УНІАН варта ознайомлення у повному обсязі

Незважаючи на те, що самі обставини укладання Угоди та її умови є унікальними, їх все ж таки слід розглядати у широкому контексті світоглядних змін та фактичних подій, які відбуваються у сфері міжнародних інвестиційних відносин протягом двох десятиліть ХХІ століття.

Питання полягає в тому, чи можна, зважаючи на обставини укладання Угоди, процедуру її укладання та зміст її певних положень, вважати Угоду такою, що відповідає існуючим світовим тенденціям у сфері міжнародних інвестиційних відносин, зокрема щодо укладення міжнародних

інвестиційних договорів нового покоління, які передбачають рівновагу прав та обов'язків сторін інвестиційного договору та включають положення і правові норми, які запобігають порушенню прав людини, що можуть бути заподіяні в процесі або внаслідок виконання інвестиційного договору.

Аналізуючи розвиток євроінтеграційних процесів в Україні, зокрема в економічному секторі, Омбудсман України вказав на важливість дотримання Керівних принципів ООН з питань бізнесу та прав людини, зазначивши наступне: «З метою запобігання та припинення порушень прав людини, заподіяних під час або внаслідок підприємницької діяльності, світовою спільнотою було прийнято ряд міжнародних актів і вагомих політико-правових рішень, зокрема Резолюцію Ради ООН з прав людини № 17/4 від 16.06.2011 року про Керівні принципи ООН з питань бізнесу та прав людини. Керівні принципи ООН з питань бізнесу та прав людини являють собою комплексну систему, яка стимулює державу зробити свій внесок у забезпечення та захист прав людини у сфері бізнесу, шляхом оцінки поточної ситуації та вжиття необхідних заходів. Вони включають у себе 31 принцип, які спираються на три стовпи і охоплюють одночасно як механізми обов'язковості державних приписів, так і добровільні зобов'язання підприємств:

- Перший стовп проголошує обов'язок держави захищати права людини;
- Другий стовп регламентує корпоративну відповідальність підприємств за дотримання прав людини, навіть у тих випадках, коли державна влада не здатна повною мірою забезпечити реалізацію та захист таких прав. Він доповнює державні механізми захисту та дозволяє попередити правопорушення, що скоєні унаслідок незнання та/або халатності;
- Третій стовп декларує принцип доступності та ефективності засобів правового захисту для жертв, який стосується одночасно і держави, і бізнес-структур та допомагає їм у формуванні послідовної, ефективної загальної системи, яка буде забезпечувати засоби захисту» [13].

10 липня 2015 року у своїй промові у Санта-Крусі, Болівія, звернувшись до учасників II Всесвітнього з'їзду народних рухів, Папа Римській Франциск зазначив: «Прояви нового колоніалізму різноманітні. Іноді він проявляється у впливі безособової сили грошей: діяльності корпорацій, кредитних установ, дії певних угод про «вільну торгівлю» і нав'язуванні заходів «жорсткої економії», які завжди змушують робітників і бідняків затягувати паски». Посилання на вказану промову міститься у звіті Альфреда-Моріса де Зайса (Alfred-Maurice de Zayas), незалежного експерта з питань сприяння демократичному та справедливому міжнародному порядку (далі – Незалежний експерт), представленого останнім на сімдесятій сесії Генеральній Асамблеї ООН відповідно до резолюції №69/178 Асамблеї (далі – Звіт) [1, с. 5].

За своїм змістом Звіт відображає загальний посил промови Папи Франциска, визначаючи загрози для встановлення демократичного та справедливого міжнародного порядку, які створені міжнародними інвестиційними договорами, що не ґрунтуються на правах людини. Звіт акцентує увагу на виявленні руйнівної ролі існуючих арбітражних механізмів між інвестором і державою, оскільки вони обмежують *нормативний простір держави* і не зобов'язують арбітрів надавати пріоритет нормам договорів про права людини. У Звіті наголошується на нагальній необхідності розробки майбутніх договорів таким чином, щоб запобігти зловживанням на місцях, та робиться заклик до фундаментального перегляду 3200 існуючих міжнародних інвестиційних договорів, включаючи понад 1500 договорів, строк дії яких спливає. Незалежний експерт представляє новий погляд на це питання, заснований на підході, який ставить права людини у центр і наголошує на положеннях Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року (далі – Віденська конвенція про право міжнародних договорів), безпосередньо пов'язаних з можливістю перегляду або розірвання певних інвестиційних договорів, а також скасування механізмів врегулювання суперечок між інвестором і державою як таких, що суперечать добрим звичаям і традиціям, та/або є несумісними з положеннями Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року (далі – Міжнародний пакт про громадянські і політичні права) та Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 року (далі – Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права) (разом – Міжнародні пакти) [1, с. 4].

Відповідно до фундаментального принципу міжнародного права *pacta sunt servanda*, закріпленого в статті 26 Віденської конвенції про право міжнародних договорів, існуючі договори повинні виконуватися «сумлінно», і жоден наступний договір не може вважатися легітимним, якщо він перешкоджає виконанню зобов'язань за існуючими договорами, якщо сторони прямо не погоджуються внести зміни до попередніх договорів. Проблема випадкової несумісності може

бути вирішена в конструктивному дусі шляхом тлумачення наступного договору з точки зору попереднього договору, застосовуючи статті 31 і 32 вищезазначеної Конвенції. Згідно зі статтею 103 Статуту ООН, наступні договори в будь-якому випадку повинні узгоджуватися з Статутом ООН і є недійсними, якщо вони перешкоджають реалізації його цілей і принципів, включаючи положення Статуту ООН про права людини. Цей аргумент виправданий у тому сенсі, що, оскільки на момент укладення міжнародних інвестиційних договорів більшість держав, які їх підписали, вже були учасниками договорів Організації Об'єднаних Націй з прав людини, включаючи Міжнародні пакти, то принцип *pacta sunt servanda* вимагає дотримання цих договорів Організації Об'єднаних Націй. Відтак міжнародні інвестиційні договори слід тлумачити і застосовувати таким чином, щоб вони не суперечили Статуту ООН чи договорам Організації Об'єднаних Націй, в тому числі Конвенції Міжнародної організації праці (МОП) 1989 року про корінні народи та народи, які ведуть племінний спосіб життя, Рамковій конвенції Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) 2003 року про боротьбу проти тютюну, конвенцій Продовольчої та сільськогосподарської Організації Об'єднаних Націй (ФАО) та Дитячого фонду Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ), а також Конвенції Європейської Економічної Комісії ООН про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція 1998 року) [1, с. 8].

Згідно зі звичаєвим міжнародним правом і статтею 53 Віденської конвенції право міжнародних договорів, договори або їх положення, які суперечать імперативним нормам міжнародного права (*jus cogens*), суперечать добрим звичаям і традиціям, є нікчемними. До них належать рід контрактів та договорів, які призводять до неетичної діяльності або передбачувані наслідки яких суперечать захисним функціям держави. Таким чином, будь-який договір, який обмежує здатність держави виконувати свої зобов'язання за договорами Організації Об'єднаних Націй з прав людини, є несумісним з міжнародним публічним порядком і зобов'язаннями, які всі держави взяли на себе відповідно до Статуту ООН. Подібним чином так звані «кабальні», або нерівні договори, наприклад, укладені між певними новими державами і колишніми колоніальними державами, слід вважати такими, що суперечать Статуту ООН та несумісні з принципом рівності держав [1, с. 8].

Розглядаючи питання легітимності міжнародних інвестиційних договорів, Незалежний експерт у своєму Звіті також торкається питань порушення процедури їх укладання, зазначаючи наступне: *«Парадоксально, що, хоча держави зобов'язані дотримуватися положення про участь громадян у веденні державних справ, що міститься в статті 25 Міжнародного пакту, вони укладають договори таємно та не допускають до цього процесу найважливіші зацікавлені сторони, в тому числі профспілки, споживчі товариства, працівників охорони здоров'я та природоохоронні громадські об'єднання. Іноді таємні договори проходять через парламенти в прискореному порядку, щоб запобігти участі громадськості в цьому процесі. З точки зору демократії такі контракти є нелегітимними»* [1, с. 6].

Зазначений Звіт не є єдиним документом, напрацьованим в рамках діяльності відповідних структур ООН, який висвітлює існуючі проблеми у сфері міжнародних інвестиційних відносин та пропонує шляхи їх вирішення. 27 липня 2021 року на сімдесят шостій сесії Генеральній Асамблеї ООН відповідно до резолюцій №17/4 та № 44/15 Ради ООН з прав людини (далі – РПЛ) було представлено доповідь Робочої групи з питань прав людини і транснаціональних корпорацій та других підприємств (далі – Доповідь). У зазначеній Доповіді Робоча група з питань прав людини і транснаціональних корпорацій та других підприємств (далі – Робоча група) проаналізувала наслідки принципу 9 Керівних принципів підприємницької діяльності в аспекті прав людини для держав при проведенні переговорів про укладання нових інвестиційних угод або реформування старих угод [14].

У Доповіді Робоча група зазначила наслідки для держав принципу 9 Керівних принципів підприємницької діяльності в аспекті прав людини щодо міжнародних інвестиційних угод. Відповідно до цього принципу, держави мають зберігати *необхідний простір для маневру у сфері внутрішньої політики* для дотримання своїх правозахисних зобов'язань у процесі досягнення пов'язаних з бізнесом політичних цілей з іншими державами чи підприємствами, наприклад, в рамках інвестиційних угод та контрактів [14, с. 3].

У коментарі до принципу 9 Керівних принципів підприємницької діяльності в аспекті прав людини зазначено, що умови міжнародних інвестиційних угод можуть обмежувати здатність держави у справі повного виконання нового правозахисного законодавства або, у разі його застосуван-

ня, створювати ризик прийняття міжнародним арбітражем обов'язкового для виконання рішення [14, с. 3].

Принцип 9 Керівних принципів підприємницької діяльності в аспекті прав людини має прямі наслідки для держав, які бажають провести переговори стосовно нових міжнародних інвестиційних угод або реформувати існуючі. Він також має опосередковані наслідки для іноземних інвесторів, які користуються захистом, наданим такими угодами, арбітрів, які розглядають спори між інвесторами та державою, а також громад, права та інтереси яких зачіпаються проектами, пов'язаними з інвестиціями. З цієї причини Доповідь зосереджується на всіх трьох компонентах зазначених Керівних принципів: *відповідальність держави за захист прав людини; відповідальність корпорацій за дотримання прав людини; і доступ до засобів правового захисту* [14, с. 3].

У Доповіді розгорнуто розглядаються три широкі групи проблем, які стосуються міжнародних інвестиційних договорів: (1) нормативні обмеження, (2) права інвесторів при відсутності зобов'язань та (3) привілейований доступ інвесторів до засобів правового захисту. Зазначені проблеми відповідним чином пов'язані з такими компонентами Керівних принципів підприємницької діяльності в аспекті прав людини як *«захист прав», «дотримання прав» та «засоби правового захисту»* [14, с. 8].

Враховуючи вищенаведене та повертаючись до дослідження змісту частини 3 статті II Угоди, якою визначено переважну силу Угоди щодо *невідповідності*, яка може бути між законодавством України та Угодою, слід також звернути увагу на пункт 22 Доповіді, в якому вказується на обов'язок держав регулювати поведінку інвесторів таким чином, щоб інвестиції не приводили до порушення прав людини або забруднення навколишнього середовища. З посиланням на статтю 2 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [15] та статтю 2 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права [16] у Доповіді зазначається, що *«На відміну від дискреційного права держави регулювати інвестиції та інвесторів, обов'язок діяти в мету захисту прав людини є обов'язковим до виконання. Держави можуть виконувати цей обов'язок, наприклад, шляхом встановлення правозахисних зобов'язань інвесторів та ефективного забезпечення їх дотримання»* [14, с. 8].

Отже, держави, які отримують іноземні інвестиції, не тільки мають *дискреційні права регулювати інвестиції та інвесторів, але і зобов'язані встановлювати правозахисні зобов'язання інвесторів та ефективно забезпечувати їх дотримання*. Таким чином, з врахуванням норм міжнародного права, що мають бути застосовані при тлумаченні змісту Угоди, сформульована у статті УНІАН експертна думка про те, що Україна має погодитися на будівництво на території України *«на рівному місці кілька АЕС»*, у разі *«якщо американці прийдуть до нас та скажуть, що хочуть побудувати»*, виглядає принаймні спірною, що ще раз заставляє привернути нашу увагу до відсутності у статті IX Угоди визначення правових механізмів вирішення потенційно можливих спорів за Угодою.

Слід відзначити, що взяття Україною зобов'язань за Угодою, яку, з врахуванням змісту вищенаведених частин 2, 3 статті II та статті IX Угоди, складно віднести до інвестиційних договорів нового покоління, відбулося на тлі формування в міжнародних інвестиційних відносинах загального протилежного тренду, а саме тренду на припинення двосторонніх інвестиційних договорів старого покоління.

Припинення дії двосторонніх інвестиційних договорів стає дедалі більшою проблемою, оскільки все більше країн переоцінюють свої витрати та вигоди. Велика і зростаюча кількість держав та інших зацікавлених сторін тепер визнають необхідність реформ, вважаючи режим інвестиційних договорів незбалансованим і неадекватним. На глобальному, регіональному та національному рівнях тривають різноманітні реформаторські ініціативи. Для все більшої кількості країн відповіддю на національному рівні було припинення або перегляд їхніх ДІД старого покоління. Цей підхід є одним із 10 варіантів політики, які Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) представляє на своєму етапі II реформи міжнародного інвестиційного договору, яка зосереджена на *«модернізації існуючого запасу договорів старого покоління»*. У 2017 році вперше кількість фактичних припинень перевищила кількість підписання нових двосторонніх інвестиційних договорів, з яких 22 припинення набули чинності та лише 18 нових ДІД укладено. Наступного року спостерігалися подібні цифри, принаймні 24 припинення дії ДІД. У результаті загальна кількість ефективних припинень становила 309 на кінець 2019 року. Тенденція до припинення ДІД старого покоління почалася менше десяти років тому та, ймовірно, посилиться в найближчі роки з підви-

щенням обізнаності про проблеми з ДІД та з механізмом врегулювання суперечок між інвесторами та державою (Investor-State Dispute Settlement (ISDS) [17, с. 4].

Зазначена тенденція не обійшла Європейський Союз, в якому постало питання щодо законності ДІД всередині Європейського Союзу та необхідності їх припинення. Припинення двосторонніх інвестиційних угод держав-членів Європейського Союзу було спровоковано прийнятим у березні 2018 року рішенням Суду Європейського Союзу у справі Словацької Республіки проти Achmea (справа C-284/16), в якій суд постановив, що положення про врегулювання спорів між інвестором і державою в міжнародних інвестиційних угодах в межах Європейського Союзу негативно впливають на автономію Європейського Союзу і таким чином є несумісними з правом Європейського Союзу [14, р.9]. Протягом останнього десятиліття такі країни як Індія, Індонезія, Еквадор, Південна Африка, Пакистан *в односторонньому порядку* скасували свої незбалансовані міжнародні інвестиційні договори, щоб звільнитися від нормативних обмежень [14, с. 8].

Корисним для України може виявитися досвід Еквадору з припинення міжнародних інвестиційних договорів.

Прагнучі стати частиною світової економіки, Еквадор з 1965 року уклав 30 ДІД, з яких 27 набули чинності, решта 3 – з Панамою та Коста-Рікою не були дійсними через відсутність підписів сторін; а ДІД з Російською Федерацією не був ратифікований. Більшість цих договорів були підписані між 1992 і 2002 роками, і вони були поставлені Еквадором під сумнів після прийняття Конституції Еквадору 2008 року (далі – Конституція Еквадору), яка встановлює модель соціальної держави. Конституція Еквадору також уповноважує Конституційний суд Еквадору здійснювати контроль через попередній і обов'язковий висновок щодо конституційності міжнародних документів, підписаних Еквадором [18].

У жовтні 2013 року в Еквадорі було створено Комісію з комплексного цивільного аудиту взаємного захисту інвестиційних договорів та системи інвестиційного арбітражу (далі – CAITISA, Комісія), до якої входило 12 членів та яка складалася з урядовців, науковців, юристів і груп громадянського суспільства, включаючи провідного експерта з інвестиційного права Мутукумарасвами Сорнараджа та колишнього генерального прокурора Аргентини Освальдо Гуелліно [19].

За даними CAITISA, підписані Еквадором ДІД містять положення, що суперечать Конституції Еквадору, найбільш очевидні з яких стосуються механізмів вирішення спорів, оскільки вважається, що передача спору міжнародним арбітражним судам без попереднього проходження через національні органи влади передбачає передачу суверенітету країни. Інші несумісності ДІД з конституційним текстом стосуються: (1) пріоритету, який Конституція Еквадору надає внутрішнім інвестиціям і взаємодоповнюючому характеру іноземних інвестицій; (2) умов, що суперечать преференційному ставленню та перевазі іноземних інвесторів, встановленим у ДІД; (3) а також закріпленого в Конституції Еквадору права держави на експропріацію та націоналізацію з міркувань суспільної користі або соціальних і національних інтересів [18].

До ключових висновків CAITISA щодо ДІД Еквадору слід віднести наступні:

1. Двосторонні інвестиційні договори, підписані Еквадором, не забезпечили обіцяних прямих іноземних інвестицій (далі – ПІІ):

- Еквадор, який має більше ДІД, ніж багато країн регіону, отримав лише 0, 79% від світових надходжень іноземних інвестицій до Латинської Америки та Карибського басейну;
- Основними джерелами потоків ПІІ до Еквадору є Бразилія, Мексика та Панама, жодна з яких не має ДІД з Еквадором;
- Із 7 найбільших іноземних інвесторів в Еквадорі лише 23% походять з країн, які підписали ДІД з Еквадором.

2. ДІД Еквадору суперечать і підривають цілі розвитку, викладені в конституції країни та її Національному плані покращення життя (Buen Vivir). Конституція Еквадору 2008 року у своїх статтях 3, 276, 277, 283, 284, 313-318, 339, 222 вимагає здійснення регулювання державою іноземних інвестицій, щоб гарантувати, що вони відіграють позитивну роль у реалізації плану соціального забезпечення країни. Тим не менш, ДІД містять положення, які підривають ці повноваження держави.

3. Хоча обіцянки щодо інвестицій і розвитку не були виконані, витрати для Еквадору були величезними, і інвестори отримали непропорційну вигоду у справах проти Еквадору:

- Еквадору загрожує 26 справ у міжнародних судах на основі двосторонніх інвестиційних договорів;

- У 2014 році Еквадор був п'ятим у світі для арбітражних справ про заставу інвестицій; сьогодні він знаходиться на десятому місці;
- У 15 випадках, коли суд виніс рішення, інвестор отримав схвалення у 13 випадках (87%), а держава лише двічі.

4. Корпорації вимагали від Еквадору компенсацію в цілому 21, 2 мільярда доларів США за ймовірні порушення угод про захист інвестицій.

5. Загальна сума, виплачена державою, склала 1,498 мільярда доларів, що еквівалентно 31% витрат на освіту або 62% витрат на охорону здоров'я.

6. З тих справ, які зараз відкриті, уряд ризикує виплатити 13, 4 мільярда доларів США, що еквівалентно 52% загального державного бюджету на 2017 рік [19].

CAITISA рекомендувала президенту Еквадору вчинити необхідні дії з припинення всіх існуючих двосторонніх інвестиційних договорів Еквадору та ініціювати проведення переговорів про укладання нових двосторонніх інвестиційних договорів.

Конституційний Суд Еквадору за конституційним зверненням президента Еквадору Рафаеля Корреа здійснив перевірку конституційності укладених Еквадором двосторонніх інвестиційних договорів та зробив висновок щодо невідповідності зазначених інвестиційних договорів Конституції Еквадору.

Таким чином, протягом 2018-2022 років Еквадором були припинені ДІД з Китаєм, Нідерландами, Німеччиною, Великобританією, Францією, Іспанією, Італією, Швецією, Швейцарією, Канадою, США, Аргентиною, Болівією, Перу, Венесуелою та Чилі [20].

У контексті аналізу результатів перевірки конституційності укладених Еквадором двосторонніх інвестиційних договорів окремий інтерес представляє Рішення Конституційного Суду Еквадору від 11 листопада 2010 р. № 038-10-DTI-CC у справі № 0010-10-TI (далі – Рішення №038-10-DTI-CC), в якій відповідно до пункту 1 статті 438 Конституції Еквадору 2008 року розглядалося питання конституційності Угоди між Урядом Республіки Еквадор та Урядом Республіки Чилі про взаємне заохочення та захист інвестицій, укладеної сторонами 27 жовтня 1993 р. (далі – ДІД між Урядом Республіки Еквадор та Урядом Республіки Чилі).

У Рішенні № 038-10-DTI-CC Конституційний Суд Еквадору дійшов висновку щодо наявності суперечностей між положеннями статей VI, VII, X вищезазначеного двостороннього інвестиційного договору та положеннями статті 422 Конституції Еквадору 2008 року [21], відповідно до змісту якої не можуть бути укладені міжнародні договори, в яких держава Еквадор передає суверенну юрисдикцію міжнародному арбітражу у спорах між державою та приватними фізичними або юридичними особами.

Обґрунтовуючи висновок щодо наявності підстав для денонсації ДІД між Урядом Республіки Еквадор та Урядом Республіки Чилі, Конституційний Суд Еквадору, окрім положень конституційного права Еквадору, аналізує та тлумачить в їх системному взаємозв'язку зміст статей 26, 61 Віденської конвенції про право міжнародних договорів та клаузулу *rebus sic stantibus*, вбачаючи у прийнятті нової Конституції Еквадору докорінну зміну обставин, яка відповідно змінює сферу дії зобов'язань за вказаним ДІД [22, с.16].

Отже, досвід Еквадору свідчить про те, що (1) невідповідність положень міжнародного договору положенням конституції держави-підписанта міжнародного договору, яка була чинною на момент його укладання, та/або (2) зміна положень конституції держави-підписанта міжнародного договору після набрання зазначеним міжнародним договором чинності, можуть бути як окремими підставами, так і сукупністю підстав для денонсації такого міжнародного договору.

Повертаючись до аналізу форми та змісту Угоди, слід зазначити, що порядок укладення, виконання та припинення дії міжнародних договорів України з метою належного забезпечення національних інтересів, здійснення цілей, завдань і принципів зовнішньої політики України, закріплених у Конституції України та законодавстві України, встановлено Законом України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906-IV (далі – Закон України «Про міжнародні договори України») [23].

Стаття 3 Закону України «Про міжнародні договори України» умовно поділяє міжнародні договори України на три типи в залежності від суб'єкта, від імені якого укладається міжнародний договір, встановлюючи певну низхідну ієрархічну шкалу, відповідно до якої міжнародні договори України можуть укладатися (1) від імені України, (2) від імені Уряду України та (3) від імені міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних органів.

Згідно частини 1 статті 3 Закону України «Про міжнародні договори України» міжнародні договори України укладаються: Президентом України або за його дорученням – *від імені України*; Кабінетом Міністрів України або за його дорученням – *від імені Уряду України*; міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, державними органами – *від імені міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних органів*.

За своїм змістом Угода між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови, за якою в українських та світових засобах масової інформації справедливо закріпилася назва «Угода про надра», *є угодою про використання території та природних ресурсів України*.

Як вбачається зі змісту пункту г) частини 2 статті 3 Закону України «Про міжнародні договори України» міжнародні договори України про використання території та природних ресурсів України укладаються *від імені України*.

Аналізуючи зміст вищезазначеної норми національного права *в інверсійному порядку*, слід дійти висновку, що міжнародні договори України, які укладаються від імені України, укладаються Президентом України або за дорученням Президента України. Зазначений висновок є важливим у контексті встановлення належного суб'єкту волевиявлення за Угодою.

Відповідно до частини 2 статті XI Угоди *«набрання чинності цієї Угодою вимагає ратифікації цієї Угоди Верховною Радою України»*.

08 травня 2025 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови» від 08 травня 2025 р. № 4417-IX, який 12 травня 2025 року був підписаний Президентом України Володимиром Зеленським (далі – Закон № 4417-IX) [24].

Згідно статті 10 Закону України «Про міжнародні договори України» при підписанні, ратифікації, затвердженні, прийнятті міжнародного договору або приєднанні до нього можуть бути зроблені заяви та сформульовані застереження до його положень відповідно до норм міжнародного права.

Аналогічні положення містяться у статті 19 Віденської конвенції про право міжнародних договорів [25].

Відповідно до статті 2 Закону України «Про міжнародні договори України» застереження це одностороння письмова заява зроблена при підписанні, *ратифікації*, затвердженні, прийнятті міжнародного договору або приєднанні до нього, якою висловлюється бажання виключити або змінити юридичну дію певних положень договору щодо їхнього застосування до України.

У преамбулі Закону № 4417-IX зазначено наступне:

«Верховна Рада України констатує, що станом на момент ратифікації Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови Верховною Радою України не було отримано тексти Угоди про обмежене партнерство, інших угод, укладення яких обумовлено цією Угодою.

Верховна Рада України зазначає, що ратифікація Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови не означає ратифікацію чи автоматичне схвалення парламентом Угоди про обмежене партнерство чи будь-яких інших угод, які будуть укладені уповноваженими на це сторонами з метою виконання цієї Угоди.

Верховна Рада України заявляє, що будь-які додаткові домовленості, необхідні для реалізації Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови, не можуть виходити за межі положень цієї Угоди і встановлювати міжнародно-правові зобов'язання для України, які не передбачені нею та не погоджені у встановленому порядку».

Незважаючи на місце розташування та текстуальну форму викладення вказаних зауважень, здійснених із застосуванням дієслів «констатує», «зазначає», «заявляє», сукупний зміст вищенаведених трьох абзаців преамбули Закону № 4417-IX можна вважати застереженням до Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови, зробленим при її ратифікації українським парламентом. Викладене у такій спосіб застереження, констатуючи певні фактичні обставини укладання Угоди, а саме: *не отримання тексту Угоди про обмежене партнерство, інших угод, укладення яких обумовлено цією Угодою*, містить імпліцитну заяву про відсутність остаточної визначеності щодо обсягу зобов'язань сторін за Угодою, що відповідно зумовлює не-

обхідність зміни юридичної дії статті XI Угоди, якою визначаються умови набрання Угодою чинності.

Така зміна юридичної дії статті XI Угоди полягає у необхідності здійснення Верховною Радою України окремої ратифікації Угоди про обмежене партнерство чи будь-яких інших угод, які будуть укладені уповноваженими на це сторонами з метою виконання Угоди.

З врахуванням наведеного, слід дійти висновку, що прийняття вищезазначеного застереження іншою стороною Угоди може свідчити про зміну умов Угоди щодо набрання Угодою чинності. Суть такої зміни полягає в тому, що Угода має набрати чинності лише після здійснення Верховною Радою України ратифікації Угоди про обмежене партнерство чи будь-яких інших угод, які будуть укладені уповноваженими на це сторонами з метою виконання Угоди.

Водночас, відповідно до змісту Листа Міністерства закордонних справ України від 23.05.2025 № 72/14-612/1-61973 (далі – Лист МЗС України від 23.05.2025) Угода між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови набрала чинності 23 травня 2025 року та «залишається чинною до того моменту, поки Сторони не погодяться про її припинення» [26].

Однак із вищенаведеного аналізу змісту преамбули Закону № 4417-IX вбачається, що її зміст та зміст Листа МЗС України від 23.05.2025 не пов'язані між собою нормативно-правовою логікою, наявність якої є необхідною умовою для побудови зазначеного висновку *щодо набрання Угодою чинності*. Слід зауважити, що питання чинності Угоди може бути віднесено до категорії спірних та мати відповідні правові наслідки. Відповідь на зазначене спірне питання може бути надана через здійснення конституційного контролю за критерієм «чинності» міжнародного договору відповідно до частини першої статті 151 Конституції України у взаємозв'язку зі статтею 18 Конституції України [27, с. 25].

Окрім преамбули Закону №4417-IX, привертає до себе увагу його заключна частина, яка викладена наступним чином:

«Верховна Рада України постановляє:

Угоду між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови, вчинену 30 квітня 2025 року у м. Вашингтоні, округ Колумбія, яка набирає чинності з дати більш пізньої ноти при обміні нотами між Сторонами про те, що кожна Сторона завершила свої внутрішні процедури для набрання чинності, ратифікувати (додається) із такою заявою:

«Ця Угода діє на всій території України в межах її міжнародно визнаного державного кордону, включно з територіальним морем України».

На нашу думку, за своєю юридичною природою вищенаведена заява про дію Угоди на всій території України в межах її міжнародно визнаного державного кордону, включно з територіальним морем України, є застереженням до Угоди, зробленим Верховною Радою України при її ратифікації (далі – Застереження щодо територіальної дії Угоди).

Перед аналізом функціонального навантаження зазначеного застереження, доречно звернути увагу на зміст преамбули Угоди, яка викладена в десяти абзацах, частина з яких має декларативний характер. На противагу зазначеному, абзаци 1, 6, 8, 9 преамбули Угоди мають практичне значення для тлумачення змісту Угоди, оскільки відображають обставини, за існування яких укладалася Угода, та допомагають встановити наміри сторін Угоди, які вони мали на момент її укладання.

Перший абзац преамбули Угоди сформульовано наступним чином:

«Беручи до уваги, що Сполучені Штати Америки надали значну фінансову та матеріальну підтримку Україні з моменту повномасштабного вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року».

У шостому абзаці преамбули Угоди зазначено:

«Беручи до уваги, що Україна та Сполучені Штати Америки прагнуть створити умови, необхідні, серед інших цілей, для збільшення інвестицій у видобуток корисних копалин, енергетику та пов'язані з ними технології в Україні від третіх сторін, включаючи, але не тільки, міжнародних інвесторів, що базуються у Сполучених Штатах Америки, Європейському Союзі та інших державах, які підтримують оборону України від повномасштабного вторгнення Росії» [8].

Застосовуючи до абзаців першого та шостого преамбули Угоди граматичний, логічний, систематичний, телеологічний та історичний способи тлумачення, слід відзначити, що рушійним мотивом укладання Україною цієї Угоди із Сполученими Штатами Америки стало (1) надання

Сполученими Штатами Америки Україні значної фінансової та матеріальної підтримки з моменту повномасштабного вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року, а також (2) заохочення Сполучених Штатів Америки через укладання Угоди до продовження підтримання оборони України від повномасштабного вторгнення Росії, зокрема, шляхом надання Сполученими Штатами Америки нової військової допомоги Україні. На користь зазначеного висновку свідчить зміст частини 5 статті VI Угоди, відповідно до якої: *«Якщо після Дати набуття чинності Уряд Сполучених Штатів Америки надаватиме Уряду України нову військову допомогу в будь-якій формі (включаючи передачу систем озброєнь, боєприпасів, технологій або навчання), капітальний внесок Партнера від США вважатиметься збільшеним на оціночну вартість такої військової допомоги, відповідно до Угоди про обмежене партнерство»* [8].

Таким чином, вказаний мотив має окреме суттєве значення при тлумаченні змісту Угоди, та, за певних обставин, може бути віднесений до її правової підстави (causa).

Слід окремо наголосити на тому, що на момент укладання Угоди Сполучені Штати Америки разом з Європейським Союзом та іншими державами, які підтримували оборону України від повномасштабного вторгнення Росії, сприймалися Україною як її союзники, що визнають суверенітет та територіальну цілісність України. Підтвердженням вищенаведеної обставини є факт оприлюднення 25 липня 2018 року Держдепартаментом Сполучених Штатів Америки Кримської декларації (далі – Кримська декларація), у другому абзаці якої зазначено: *«Так само, як і в Декларатії Веллеса 1940 року, Сполучені Штати знову підтверджують свою політику щодо відмови визнання вимог Кремля із встановлення суверенітету над територією, захопленою силою всупереч міжнародному праву. Разом із союзниками, партнерами та міжнародною спільнотою, Сполучені Штати відкидають спробу Росії анексувати Крим та зобов'язуються зберігати цю політику до відновлення територіальної цілісності України»* [28].

Кримську декларацію протягом доби підтримали Польща, Німеччина, Велика Британія, Данія, країни Балтії, Чехія, Швеція, Норвегія, Італія, Європейський Союз.

Окремо слід зауважити та тому, що політика Сполучених Штатів Америки стосовно сприяння Україні у відновленні її суверенітету та територіальної цілісності знайшла своє закріплення в законодавчих актах Конгресу США, зокрема, у Законі про підтримку свободи України 2014 року (H.R. 5859. Ukraine Freedom Support Act of 2014) [29], Законі про протидію противникам Америки через санкції (H.R.3364. Countering America's Adversaries Through Sanctions Act (CAATSA) [30], ставши частиною законодавства Сполучених Штатів Америки.

Відповідно до § 3 Закону про підтримку свободи України 2014 року політика Сполучених Штатів щодо України: *«Це політика Сполучених Штатів щодо подальшої допомоги Уряду України у відновленні її суверенітету та територіальної цілісності, щоб утримати Уряд Російської Федерації від подальшої дестабілізації та вторгнення в Україну та інші незалежні країни Центральної та Східної Європи, Кавказу та Центральної Азії. Ця політика має бути реалізована, серед іншого, шляхом комплексних зусиль, у координації з союзниками та партнерами Сполучених Штатів, де це доцільно, включаючи економічні санкції, дипломатію, допомогу народу України, а також надання Уряду України військового потенціалу, який посилить здатність цього Уряду захищатися та відновлювати свій суверенітет і територіальну цілісність перед обличчям протиправних дій Уряду Російської Федерації»*.

Водночас, як це визначено в § 253 Закону про протидію противникам Америки через санкції: *«Сполучені Штати, відповідно до принципу ex injuria jus non oritur, підтримують політику, відому як «Доктрина Стімсона», і тому не визнають територіальних змін, здійснених силою, включаючи незаконні вторгнення та окупацію Абхазії, Південної Осетії, Криму, Східної України і Придністров'я»*.

Незмінність позиції Сполучених Штатів Америки щодо територіальної цілісності України також підтверджується змістом нижченаведених абзаців восьмого та дев'ятого преамбули Угоди, які відповідно сформульовані наступним чином:

«Беручи до уваги, що Україна має, відповідно до міжнародного права, суверенітет над своїми природними ресурсами, розташованими на її території, а також у її територіальних водах, а також суверенні права на її виключну економічну зону та континентальний шельф, які дозволяють Україні укладати цю Угоду та виконувати цілі цієї Угоди;

Беручи до уваги, що Україна зберігає за собою право визначати ділянки в межах своєї території, а також у своїх територіальних водах, виключній економічній зоні та на континентальному

шельфі, які надаватимуться для діяльності з пошуку, розвідки та видобутку природних ресурсів, а права, що передаватимуться в Угоді про обмежене партнерство, на яку посилається ця Угода, стосуються всього обсягу таких ділянок; ...» [8].

Отже, саме визнання Сполученими Штатами Америки наявності в Україні відповідно до міжнародного права суверенітету над своїми природними ресурсами, розташованими на її території, а також у її територіальних водах, а також суверенних прав на її виключну економічну зону та континентальний шельф, є тими суттєвими обставинами, за існування яких сторонами було укладено Угоду.

Зазначений висновок є важливим для з'ясування функціонального призначення Застереження щодо територіальної дії Угоди.

Як вказувалося вище, Застереження щодо територіальної дії Угоди сформульовано наступним чином: «Ця Угода діє на всій території України в межах її міжнародно визнаного державного кордону, включно з територіальним морем України».

Інверсійний погляд на зміст зазначеного застереження через призму змісту положень частин 1, 2, 3 статті 62 Віденської конвенції про право міжнародних договорів та клаузули *rebus sic stantibus* дає підстави вважати, що зміна (звуження) територіальної сфери дії Угоди внаслідок зміни міжнародно визнаного кордону України може розглядатися Україною як докорінна зміна обставин, які існували на момент укладення Угоди, що відповідно дає Україні правові підстави для припинення, зупинення дії Угоди або зміни обсягу зобов'язань України за Угодою.

З врахуванням даного висновку та змісту вищенаведених абзаців 1, 6, 8, 9 преамбули до Угоди, слід зазначити, що визнання де-юре Сполученими Штатами Америки російською будь-якої частини анексованої або тимчасово окупованої території України, яка знаходиться в межах міжнародно визнаного державного кордону України, також може вважатися докорінною зміною обставин, які існували на момент укладення Угоди, що відповідно надає Україні правові підстави для припинення дії Угоди.

Висновки. Протягом останнього десятиліття у сфері міжнародних інвестиційних відносин спостерігається стійка тенденція до припинення двосторонніх інвестиційних договорів старого покоління та їх заміну двосторонніми інвестиційними договорами нового покоління, які передбачають рівновагу прав і обов'язків сторін інвестиційного договору та включають положення і правові норми, які запобігають порушенню прав людини, що можуть бути заподіяні у ході або внаслідок виконання інвестиційного договору.

За своїм змістом Угода між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови може бути віднесена до міжнародних договорів, які містять положення про інвестиції (Treaties with Investment Provisions (TIPs)), в той час як за своєю структурою вона може бути віднесена до рамкових угод.

Зазначена Угода має певні особливості, наявність яких не дозволяє віднести її до міжнародних інвестиційних договорів нового покоління, оскільки Угода не включає положень і правових норм, які запобігають порушенню прав людини, що можуть бути заподіяні у ході або внаслідок її виконання, не містить правозахисних зобов'язань інвесторів та не визначає способів ефективного забезпечення їх дотримання, а також не визначає засобів та процедур правового захисту, фактично встановлюючи обов'язок сторін вирішувати спори щодо тлумачення або застосування Угоди шляхом взаємних консультацій.

Угода не встановлює терміну її дії та не визначає умову (подію, обставину), настання якої може вважатися підставою для її припинення, визначаючи таким чином досягнення згоди сторін єдиною підставою для припинення дії Угоди (частина 3 статті XI Угоди), що, з врахуванням вищезазначеної відсутності в Угоді положень стосовно засобів та процедур правового захисту, несе для України очевидні фінансові, економічні, гуманітарні та політичні ризики.

За своїм змістом, не за предметом або назвою, Угода між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови, за якою в українських та світових засобах масової інформації справедливо закріпилася назва «Угода про надра», є угодою про використання території та природних ресурсів України.

Відповідно до пункту г) частини 2 статті 3 Закону України «Про міжнародні договори України» міжнародні договори України про використання території та природних ресурсів України укладаються від імені України Президентом України. Наявна професійна дискусія з питання встановлення належного суб'єкту волевиявлення за Угодою може бути вирішена через засто-

сування конституційного контролю за міжнародними договорами України, а саме: наступного контролю за чинними договорами відповідно до частини першої статті 151 Конституції України або спеціального контролю за критерієм «чинності» міжнародного договору відповідно до частини першої статті 151 Конституції України у взаємозв'язку зі статтею 18 Конституції України.

Визнання Сполученими Штатами Америки на момент укладання Угоди суверенітету та територіальної цілісності України є тими суттєвими обставинами, за існування яких Верховною Радою України було ратифіковано Угоду, що імпліцитно вбачається із змісту заключної частини Закону України про ратифікацію Угоди про надра.

Зміна (звуження) територіальної сфери дії Угоди внаслідок зміни міжнародно визнаного кордону України, яка тягне за собою внесення відповідних змін до Розділів IX, X Конституції України, або прийняття нової Конституції України, може розглядатися Україною як докорінна зміна обставин, які існували на момент укладення Угоди, що відповідно дає Україні правові підстави для припинення, зупинення дії Угоди або зміни обсягу зобов'язань України за Угодою.

Досвід Еквадору з припинення ДІД старого покоління після прийняття Еквадором нової Конституції 2008 року може виявитися для України вельми корисним у контексті формування її власного підходу стосовно можливості застосування *клаузули rebus sic stantibus* в якості правової підстави для зупинення, припинення або зміни зобов'язань України за раніше укладеними нею міжнародними договорами як у сфері міжнародних інвестиційних відносин, так і в інших сферах міжнародного співробітництва України, які на певному етапі функціонування української держави стануть для неї найбільш чутливими. Вивчення та врахування такого досвіду надає можливість співставити ймовірний позитивний ефект від застосування доктрини докорінної зміни обставин з тими ймовірними негативними наслідками, які може отримати держава-ініціатор застосування вказаної доктрини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. United Nations. (2015). Document A/70/285. Report of the Independent Expert on the promotion of a democratic and equitable international order. URL: <https://docs.un.org/en/A/70/285> (дата звернення: 09.01.2026).
2. International Court of Justice. (1945). Statute of the International Court of Justice. URL: https://www.icj-cij.org/statute#CHAPTER_II (дата звернення: 09.01.2026).
3. UN Trade and Development (UNCTAD). Bilateral Investment Treaties (BITs).Ukraine.. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/countries/219/ukraine> (дата звернення: 09.01.2026).
4. Договір між Україною та Сполученими Штатами Америки про заохочення та взаємний захист інвестицій. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_419#Text (дата звернення: 09.01.2026).
5. Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»: Закон України від 15 січня 2025 р. № 4220-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4220-20#n2> (дата звернення: 09.01.2026).
6. Про підписання Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2025 р. № 416-р. / Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-pidpysannia-uhody-mizh-uriadom-ukrainy-ta-uriadom-spoluchenykh-shtativ-ameryky-pro-t300425> (дата звернення: 09.01.2026).
7. Україна і США підписали Угоду про економічне партнерство та створення Інвестиційного фонду відбудови: Повідомлення Кабінету Міністрів України від 01 травня 2025 р. / Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-i-ssha-pidpysaly-uhodu-pro-ekonomichne-partnerstvo-ta-stvorennia-investytsiinoho-fondu-vidbudovy> (дата звернення: 09.01.2026).
8. Угода між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_001-25#Text (дата звернення: 09.01.2026).

9. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. №254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 09.01.2026).
10. Угода про надра зі США: «кабальний колоніалізм» чи «План Маршалла» для України». Інформаційне агентство «УНІАН». 2025. URL: <https://www.unian.ua/economics/other/ugoda-pro-nadra-zi-ssha-kabalniy-kolonializm-chi-plan-marshala-dlya-ukrajini-12995430.html> (дата звернення: 09.01.2026).
11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійний спілок щодо офіційного тлумачення частини 3 статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміну «законодавство») від 09 липня 1998 р. № 12-рп/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-98#Text> (дата звернення 09.01.2026).
12. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24 серпня 2023 р. № 3354-ІХ / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення 09.01.2026).
13. Керівні принципи ООН з питань бізнесу та прав людини. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини: веб-сайт. URL: <https://ombudsman.gov.ua/uk/publikaciya-na-temu-kerivni-principi-oon-z-pitan-biznesu-i-prav-lyudini> (дата звернення: 09.01.2026).
14. United Nations. (2021). Document A/76/238. Report of the Working Group on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises. URL: <https://docs.un.org/en/A/76/238> (дата звернення: 09.01.2026).
15. United Nations. (1966). International Covenant on Civil and Political Rights. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights> (дата звернення: 09.01.2026).
16. United Nations. (1966). International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights#:~:text=International%20Covenant%20on%20Economic%2C%20Social%20and%20Cultural%20Rights> (дата звернення: 09.01.2026).
17. International Institute of Sustainable Development. IISD Best Practices Series – March 2020. Terminating a Bilateral Investment Treaty. URL: <https://www.iisd.org/publications/guide/iisd-best-practices-series-terminating-bilateral-investment-treaty> (дата звернення: 09.01.2026).
18. Maisanche-Tomarima, D., Tamayo-Vasquez, F.M., & Pascual-Luna, R.F. (2020). La supremacía constitucional y el control de constitucionalidad de los tratados bilaterales de inversión en el Ecuador. *Polo del Conocimiento*. 2020. Vol.5. № 12. P.122-138 [in Spanish]. URL: <https://polodelconocimiento.com/ojs/index.php/es/article/view/2037/html> (дата звернення: 09.01.2026).
19. Transnational Institute. (2017). Audit Commission President praises Ecuador’s termination of treaties. URL: <https://www.tni.org/en/article/audit-commission-president-praises-ecuadors-termination-of-treaties> (дата звернення: 09.01.2026).
20. Transnational Institute. (2017). Ecuador terminates 16 investment treaties. URL: <https://www.tni.org/en/article/ecuador-terminates-16-investment-treaties> (дата звернення: 09.01.2026).
21. Asamblea Nacional Republica del Ecuador. (2008). Constitución de la Republica del Ecuador 2008 [in Spanish]. URL: https://www.asambleanacional.gob.ec/es/contenido/constitucion_de_la_republica_del_ecuador_reformada (дата звернення: 09.01.2026).
22. Corte Constitucional del Ecuador. (2010). Dictamen № 038-10-DTI-CC, Caso № 0010-10-TI, 11 de noviembre del 2010 [in Spanish]. URL: <https://buscador.corteconstitucional.gob.ec/buscador-externo/principal/fichaSentencia?numero=038-10-DTI-CC> (дата звернення: 09.01.2026).
23. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-ІV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 09.01.2026).
24. Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови: Закон України від 08 травня 2025 р. № 4417-ІХ / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4417-20#Text> (дата звернення: 09.01.2026).

25. United Nations. (1969). Vienna convention of the law of treaties. URL: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf&ved=2ahUKEwiRjYv1tYgQAxVmAxAIHdEiJdYQFnoECBoQAAQ&usg=AOvVaw17Sc_kqJS1PahKP1oUiwbS (дата звернення: 09.01.2026).
26. Щодо набрання чинності міжнародним договором: Лист від 23 травня 2025 р. №72/14-612/1-61973 / Міністерство закордонних справ України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1973321-25#Text> (дата звернення: 09.01.2026).
27. Водяніков О.Ю. Конституційний контроль за міжнародними договорами України. *Публічне право*. 2022. № 4. С. 7-29. URL: <https://ccu.gov.ua/library/konstytucijnyy-kontrol-za-mizhnarodnymu-dogovoramy-ukrayiny> (дата звернення: 09.01.2026).
28. Кримська декларація: Заява Державного Секретаря Помпео від 27 липня 2018 р. / Держдепартамент Сполучених Штатів Америки. URL: <https://web.archive.org/web/20180727062955/https://ua.usembassy.gov/uk/crimean-declaration/> (дата звернення: 09.01.2026).
29. Ukraine Freedom Support Act of 2014, Pub. L. 113-272, 128 Stat. 2952, § 3 et seq. (2014). URL: <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/house-bill/5859/text> (дата звернення: 15.01.2026).
30. Countering America's Adversaries Through Sanctions Act, Pub. L. 115-44, 131 Stat. 886, § 252, 253. (2017). URL: <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/3364/text> (дата звернення: 15.01.2026).

Дата першого надходження рукопису до видання: 1.02.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.02.2026
Дата публікації: 5.03.2026

© Гішко В.С., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0